

Az oktatásügy kezdeteiről Székelyföldön

Ha valaki összegyűjtené, könyvespolcnyira rúgnának a székely iskolatörténeti kötetek, füzetek. Java részük azonban — múlt század végi középiskolai tanárok munkái — rossz könyvtári és levéltári viszonyok között és a legtöbb esetben különösebb történeti tájékozottság nélkül íródott. Főleg az alsóbb oktatás történetében nagyok a fehér foltok. Pallós Albertnek az egykori Maros—Torda és Berecz Gyulának a volt Háromszék megyével foglalkozó művein kívül mindössze néhány adat közöltek itt-ott. Ha tehát az iskolázás művelődéstörténetünk mostohán kezelt kérdése — az irodalom- és művészettörténethez képest különösen az —, még visszasább, hogy a neveléstörténeten belül is az alapokról, az elemi oktatás múltjáról tudunk a legkevesebbet.

E fontos és szerteágazó feladathoz képest az alábbiakban csak arra vállalkozhatunk, hogy főleg közölt adatok* alapján vázoljuk fel a XV—XVII. századi székely iskolázás képét.

A székelyföldi iskolázás kezdeteiről keveset tudunk. A tulajdonképpeni középkor iskolai ügyéről az eddigi kutatások alig egy-két adatot hoztak felszínre, holott a szomszédos szász székek iskolatörténeti forrásai a XIV. századig nyúlnak vissza (1361-ben már szabályozták a falusi iskolamesterek helyzetét és kötelezettségeit is), mi több, a középkor végére a barcasági és Medgyes széki falvak mindegyikében volt már iskola.

Legrégibb iskolatörténeti forrásainkban az Olt-menti Hídvégen Mihály iskolamesterről és Előpatakon János tanítóról történik említés (1429). 1488-beli adatunk van a zsombori iskoláról. Marosvásárhelyen 1495-ben bizonyos geryneszegi István baccalaureus, tehát egyetemet járt írástudó volt az iskola mestere. Képzettségéből következik, hogy az itteni iskola már a XV. század végén kiemelkedett az elemi iskolák köréből. Öt évvel később említik Kis András szentkatolnai mestert. Hogy azonban a századforduló körül az említetteknél jóval több iskolával kell számolnunk, az következik egyrészt abból, hogy a kolostorok — Marosszentkirály, Marosvásárhely, Csíksomlyó, Haraly — falai között nyilván szerzetesnevelés folyt, más-

* A szerző adatai főleg oklevélkiadványokra (A Teleki Család Oklevéltára, Székely Oklevéltár), szakfolyóiratokra (Archiv für Siebenbürgische Landeskunde, Erdélyi Múzeum, Keresztény Magvető, Magyar Könyvszemle, Református Szemle), egyháztörténeti és helytörténeti munkákra (Bándi Vazul, Benkő József, Benkő Károly, Bod Péter, Hermányi Dienes József, Juhász István, Kelemen Lajos, Koncz József, Lőfi Ödön, Szabó Károly, Székely Sándor írásaira), országgyűlési emlékekre, statisztikai közleményekre, névkönyvekre, iskolatörténetekre támaszkodnak, továbbá eredeti kutatás-eredményekre a kolozsvári Akadémiai Könyvtár (volt református kollégiumi részleg), a csíkszeredai múzeum és a marosvásárhelyi Teleki—Bolyai Dokumentációs Könyvtár anyagából. — A SZERKESZTŐSÉG.

részt onnan is, hogy éppen a századforduló idején általánosságban beszélnek a székely iskolamesterekről.

A források csak a XVI. századdal kezdődően válnak beszédesebbé. Így 1536-ban Altorján, 1540-ben Bodokon és Kézdiszentléleken, 1545-ben pedig Pókafalván történik említés iskoláról. A reformáció utáni korszakot illetően már sűrűsödnek az értesülések. Tudunk a keresztúri (1568), csíkszenttamási (1575) iskolamesterekről, az udvarhelyszéki szenterzsébeti iskoláról, amelyet valamikor a hetvenes években alapítottak a radikális antitrinitárius reformmozgalom szolgálatában, valamint egy kovásznai iskolamesterről (1578). A század utolsó évtizedeiben iskolák működtek még Székelykálán, Bölönben, Gidófalván, Zabolán, Kézdivásárhelyt, Illyefalván, Rétyen, Márkosfalván, Kézdi-Albison, Dálnokon és Sepsiszentkirályon.

A források azonban vajmi keveset árulnak el a XV—XVI. századi kezdetek méreteiről, jellegéről. Egyedül az tűnik fel, hogy a legtöbb Háromszékről származik, ami persze jelentheti egyszerűen azt is, hogy a történelmi véletlen játéka több forrást őrzött erről a területről, de gondolhatunk a viszonylag fejlett szász oktatás ösztönző közelségére is. Különösen a Honterus alapította brassói iskolára, ahol számos háromszéki tanult. Jellemző módon 1552 és 1554 között, majd két évvel később árkosi Veress Péter volt a brassói iskola rektora. De a jelenség értelmezésekor tekintetbe kell vennünk azt is, hogy az 1567-beli összeírás tanúsága szerint Háromszéken voltak a legnagyobb székely települések.

A XV—XVI. századi iskolák oktatásának tartalmáról, szintjéről sem beszélnek forrásaink. Feltehető, az iskolák döntő többsége elemi szintű volt; az olvasás, esetleg az írás s még ritkábban a számolás alapismereteivel láthatták csak el a tanulókat. Egyedül a marosvásárhelyi „skóla” esetében tűnik valószínűnek az, hogy magasabb tanulmányok színhelye lett volna, erre utal az a tény, hogy a Marosmenti városban már 1495-ben egyetemet járt mester működött, a reformáció után pedig fejedelmi alapítvány tette lehetővé olyan hírneves akadémikus rektorok alkalmazását, mint a tollforgató Laskai Csókás Péter vagy Baranyai Decsi Csímor János. Az iskola magasabb szintje mellett tanúskodik továbbá az, hogy — legalábbis Decsi idején — a rektoron kívül egy kollaborátort is alkalmaztak, valamint az a körülmény, hogy Laskai teológiai ismereteket is tanított.

A felsőbb teológiai és jogi képzést azonban a XVI. században inkább Brassóban, Kolozsvárt és Szebenben, illetve a külföldi egyetemeken szerezték meg azok, akiknek erre módjuk volt. A székelyföldi peregrinusok száma mindenesetre igen kicsi még ebben az időben, csaknem ezer erdélyi diák közül mindössze tízvalahány székely ifjúval találkozunk. Ezek java része háromszéki, és főleg Wittenberget látogatta (ott járt a már említett árkosi Veress Péter és néhány évvel később sepsiszentgyörgyi Márk András is, aki a kor jeles egyetemén, a páduain is megfordult).

A XVII. századról már több tucatnyi adat áll rendelkezésünkre a székely iskolaiázásra vonatkozóan. A század végén Marosszéken például a református vizitációs jegyzőkönyvek tanúsága szerint 36 iskola működött, ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy szinte minden második faluban volt mester. Joggal feltételezhetjük, hogy más vidékeken sem volt a helyzet rosszabb.

A XVII. századi iskolák zömét a falu közössége tartotta fenn és a lelkésznek rendelte alá. Elemi fokú iskolák voltak. A *schola* fogalma ebben az időben csak kivételesen feltételez külön épületet vagy akár csak külön termet. Egyszerűen azt jelenti, hogy az illető helység mestert tart, aki a fiúgyermeknek tanulni vágyó részével általában hóhullástól olvadásig foglalkozik.

A mester tehát az iskolázás központi alakja. Létén vagy hiányán múlott a közösség írástudása. Illetményét néhol, mint például Zabolán, a falu törvényei rögzítették. Elég általános volt az a gyakorlat, amelyről Bardóc vonatkozásában Benkő József értesít, hogy tudniillik az egyházi jövedelem harmada illesse a tanítót. Általában pénzbeli, természetbeni és munkában letudott juttatások voltak ezek, amihez néhol a tanulók után fizetett tandíj is járult. A vajai mester illetménye például 1619-ben mindenkitől egy kalangya búza, négy ejtel must, négy dénár s a fának egyharmada.

A mester teendői közé azonban nemcsak iskolai természetű feladatok tartoztak. Többségük a *falu jegyzője* is volt. Ennél súlyosabbaknak és nyilván az iskolai tevékenység szempontjából károsabbaknak tűnnek azok a feladatok, amelyek az egyházi alárendeltségből származtak. Egy vizitációs jegyzőkönyvi bejegyzést idézünk ennek szemléltetésére, amelyben az iszlai mestert arra intik, hogy „ennekutánna ecclesiasticushoz illő módon viselje magát, templomba harangozzon, énekeljen“. A harangozói és kántori teendőkön kívül néha megalázó feladatokat is róttak a mesterekre. Benkő József jegyzi fel, hogy a nagybaconi ifjú mester vizitációk alkalmával az esperes rendelkezésére kellett álljon, lovát ellássa, pipáját megtömje. Apáczainál is azt olvassuk, hogy az iskolamesterek a legnagyobb megvetésben és lenézésben részesülnek.

A szegényesen javadalmazott és alárendelt mesteri állást azután a végzett emberek általában átmenetnek tekintették egy-egy jövedelmezőbb parókia felé. A papi pálya még a kollégiumi professzorok számára is sokszor kívánatosabbnak tűnt a katedránál. Innen van az, hogy a mesterek elég gyakran változtak. Csókfalván például 1667—1723 között nyolc rektor nevét jegyezték fel, tehát átlagosan csak hét évet ült meg egy-egy mester. Ritkaságszámba mehetett az olyan, mint a miklósfalvi, akiről az 1721-béli összeírás jegyzi fel, hogy harminc évet szolgált.

Nem véletlen ezek után az sem, hogy a mestereket gyakran ott látjuk a kíméletlen hűbéri elnyomatás ellen küzdő parasztok soraiban. Egy 1601-beli országgyűlési határozatban olvassuk például, hogy „vannak olyan papok, deákok, schola mesterek, kik hivataljokból kihágván az Mihály vajda népei közzé és a felé dülő kóborló község közzé elegyítették magokat, az nemesség házáat és jószágát kóborlották, dúlták és pusztították“.

A mestertartás meglehetősen nehéz terhet rótt a falvak népére az akkori székelyföldi adottságok között. Általában két-három falu tartott egy mestert, mint ahogy azt Marosszék esetében is láthattuk, de előfordult az is, hogy több falu népe állt össze (1602-ben például hét bekecsalji helység — Bere, Berekeresztúr, Selye, Kendő, Márkod, Magyarós és Mája esetében). Mégis többnyire vállalták ezt a terhet, sőt, sok esetben az iskolába vetődött környékbeli gyermekekről is gondoskodtak (amint azt Hermányi Dienes József apja tapasztalhatta Közéapján). A nemesi állam képviselői, a fejedelmek egyike-másika foglalkozott ugyan a kollégiumok ügyeivel, de már a nemesség zöme ettől is elzárkózott. Jellemző ebből a szempontból, hogy az 1636-os országgyűlésen a rendek ki is mondják: „A collégium ügye nem ország közönséges dolga, hanem tulajdon az ecclesiáé.“ A kisebb iskolák fenntartása ilyenformán kizárólag a lakosságra hárult, viszont az iskola irányítása a lelkes, az egyház joga volt, kezdve a mester személyének megválasztásán. A hűbéri rendszer körülményei között a parasztság csak kivételesen — például az 1437-es parasztfelkelés időszakában — tudta kivívni a szabad mesterválasztás jogát. Egyébként az a jellemző, ahogy egy berekeresztúri határozat megfogalmazza, hogy a „schola mestert penig a megye fizetésén ugyan megye akaratyából pro arbitro suo

fogadjon a praedikator“, s pusztán csak azt kötik ki, hogy „de olyat a kit a megye is szeresse“.

Az egyházi alárendeltséggel összefüggött az egyházas beállítottság. Elemi fokon a mindennapi életben is hasznosítható készségek — így az olvasás, az írás és ritkábban a számolás — elsajátítása mellett a katekizmuson volt a hangsúly. Sok falusi iskolában ezzel a többnyire három évre terjedő programmal le is zárult az oktatás. De legtöbbször az egyházi vagy akár a világi pályára készülők számára nélkülözhetetlen latin nyelvbe is bevezette tanulóit a falusi mester.

A középfokúnak nevezhető oktatás általában négy-öt szakaszban, csoportban folyt. Ezek száma, sorrendje és elnevezése helyi változatokat mutatott, de általában a *poesis* vagy a *retorica* nevet viselő osztállyal zárult. Nos, Kovásznai Sándor emlékiratában azt olvassuk, hogy apjának gyermekkorában — tehát a XVII. század vége felé — „a háromszéki népesebb falvakban, minemű volt Kovászna is, igen derék tanító mesterek voltak annyira, hogy a poesisig sőt még feljebb is tanították az ifjúságot“. Ezzel szemben néhol a mester sem tudott latinul, amint azt a *Nagyenyedí Demokritus*ban olvashatjuk a bardóci és az olaszteleki rektorokról.

Középfokú latin iskolák működtek természetesen a népesebb, városiasabb helységeken. Ilyen lehetett a hídvégi iskola, s nyilván latin nyelvű volt a bölöni, ahol két mester is működött. Valószínűleg az ilyen jellegű stúdiumok helyreállítását célozhatta Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy és Székelyudvarhely viszonylatában egy 1637-beli zsinati határozat is. Csíksomlyón mindenestre 1613 után a poesisig terjedő oktatás folyt (a csíksomlyói iskola jelentősége különösen megnőtt a Vasile Lupu-féle iași-i gimnázium elpusztulása, azaz 1654 után). Marosvásárhelyt éppen a poézis és retorikán túli, logikai és teológiai ismereteket is tanított 1662 után Fogarasi Máté, a kollégiumi rendszernek fél század múltán bekövetkező kiépülését előkészítve.

A vizsgált korszakban a Székelyföld átmeneti helyet foglalt el a szász székek és a megyék között az oktatásügy tekintetében. Az iparúzó szász városok több szempontból kedvezően hatottak a nevelésügyre. Ott a szabadparasztság társadalmi emelkedésének egyéni útja a városi mesteremberré válás volt, márpedig a céhekbe csak iskolázott legényeket vettek fel. Másik oldalon, a megyék (zömében jobbágy-) lakossága számára gyakorlatilag nem mutatkozott a jobbágyi létből kivezető út. Hiába szögezték le a rendek 1624-ben, hogy a jobbágyrendű gyermeknek is joga van az iskolához, és hogy őket „kedvek ellen onnan ki ne vehessék“, a törvénynek nem sok fogantatja lehetett. Hermányi Dienes József apját például napokon keresztül tartották láncon a hídvégi nemesek azzal a váddal, hogy jobbágygyermek léteire iskolába szökött.

Ezzel szemben a székely parasztság jelentős része évszázados küzdelem árán meg tudta őrizni szabadparaszti státusát. Ilyen körülmények között a jobbágyoknál jobb (de természetesen a városok lakóinál kedvezőtlenebb) lehetőségei nyíltak az iskolázásra. Pontosabban arra, hogy egyesek — a tanulás révén átrétegeződve — értelmiségivé váljanak. Amíg tehát a városok és főleg a nemesség adták az értelmiség felsőbb rétegét, a székely szabadparasztság köréből került ki az értelmiség alacsonyabb rétege, köztük a *diákok* is, akik az összeírásokban — 1569-ben csakúgy, mint 1602-ben — szép számmal szerepelnek.

A székelység sajátos szerepe értelmiségünk fejlődésében érthetővé teszi azt, hogy miért volt e vidéken az alsó és középfokú oktatás viszonylag szélesebb körű, mint a megyék területén, de azt is, hogy a magasabb stúdiumok miért jelentettek később, mint másutt.

Dankanits Ádám

Emlékezés egy régi nagybányai iskolára

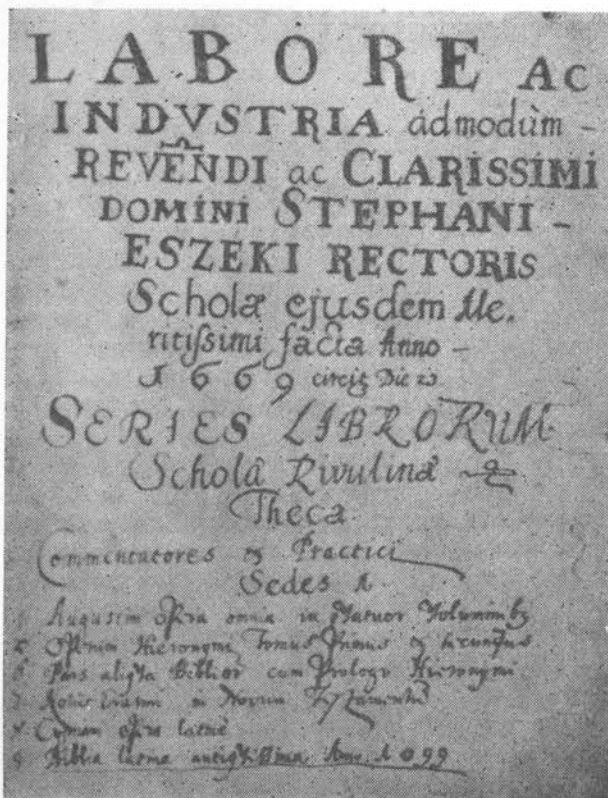
Nemzetiségi kultúránk évszázados gyökereinek feltárása során iskoláink különös figyelmet érdemelnek. Ilyen irányú adósságaink törlesztése során az utóbbi időben értünk is el bizonyos eredményeket. Ha — főleg egyes évfordulók kapcsán — sikerült is felkelteni az érdeklődést több nagymúltú kollégiumunk és más fokozatú tanintézetünk iránt, nem kevés az olyan iskolák száma, amelyekről alig-alig tudunk. Mivel a *Korunk* e tekintetben is úttörő szerepet vállalt, és az elmúlt években több régi iskolánkról emlékezett meg, ezúttal mi is igyekszünk felhívni a figyelmet oktatásunk egyik dicső szakaszára, és Morvay Győző *A középkorok története Nagy-bányán* (1896), Thurzó Ferenc *A nagybányai ev. ref. főiskola története* (1905), valamint számos, még fel nem dolgozott levéltári anyag alapján rövid betekintést kívánunk nyújtani a nagymúltú Schola Rivulina történetébe.

Az ismert török utazó és történétíró, Evlia Cselebi 1661-ben Nagybányán is megfordult, és a városról írva többek között megemlíti, hogy „... a nagybányai várnak... főiskolája, papi háza, bazárja jól rendezettek és szépek“. Amikor Cselebi ezt a megállapítást tette, a hírneves Schola Rivulina már fénykorát élte. Az iskolát, mely nevében viseli a középkori Nagybánya egykori elnevezését (Asszonypataka), a város polgárait reformáló Kopácsi István alapította 1547-ben, és ő volt első rektora is. Az iskola léte szoros kapcsolatban állott az erdélyi reformáció fejlődésével. Történetében három fő korszakot különböztethetünk meg.

Az első korszak megalakulásától 1688-ig tart. Az iskola a kezdeti évek után rövidesen főiskolává alakult, megalapítja felsőbányai partikuláját, s híre Erdély-szerte ismertté válik. Az ellenreformáció térhódításával párhuzamosan történetének második korszakában (1688—1712) — többszöri beszüntetése és helyváltoztatása közben — léte és nyilvánossága fenntartásáért váltakozó sikerrel, de állandó harcot vívott. Ebben az időszakban az iskola rövid időre a közeli Magyarkekesre tette át székhelyét. A szatmári békét követő erőszakos Habsburg központosítási törekvések irányítói Erdély-szerte mindent elkövetnek, hogy a terület önállóságát támogató protestáns egyházat és iskoláinak tevékenységét meggátolják. 1712-ben a Schola Rivulina elveszti nyilvános jellegét, végleg a városfalakon kívüli területekre kényszerül, ahol a két Carolina Resolutio megszigorított feltételei között, ennek előírásait sokszor kijátszva, 1755-ig még fennáll, amikor helyét átadja a már ekkor létező, a jezsuiták, majd a minoriták vezette középiskolának.

Az iskola hivatalos neve „Schola Rivulina“. A korabeli dokumentumok mint „academia“, „collegium“, „illustris schola“ említik. Az a tény, hogy végzettjei főleg mint tanítók és papok helyezkedtek el, s e célból a jellegzetes gimnáziumi tantárgyak mellett teológiát és logikát is tanítottak, a Schola Rivulinának bizonyos tekintetben főiskolai jelleget kölcsönzött.

Az iskola története szempontjából legbecsesebb dokumentum az 1633 óta adatokat tartalmazó *Matrix illustris Scholae Rivulinae*. Az iskola anyakönyve, valamint a könyvtár katalógusai mellett ez magában foglalja az 1651-ben, majd 1654-ben újra lefektetett törvényeket, amelyek a különböző időszakokban kelt módosításokkal együtt meghatározták az iskola szervezeti felépítését, oktatási és nevelési módszereit. Az említett törvények orientációjukban a sárospataki és debreceni kollégiumok közvetítésével a wittenbergi iskolatörvényeken alapultak.

A Schola első
katalógusának
jegyzéke 1669-ből

Az iskola élén közvetlenül a rektor állott, aki a felsőbb osztályokat maga tanította. Az évek során 73 személyt sikerült azonosítani, akik a Schola rektorai voltak. Sokan közülük gazdag nevelői és irodalmi tevékenységet fejtettek ki. Az iskolát alapító Kopácsin kívül, aki főleg mint iskolaalapító vált híressé (ő alapította a sárospataki kollégiumot és az erdődi iskolát is), ki kell még emelnünk Nánási Istvánt (1646 és 1649 közt volt rektor), akinek a *Szű titka* című, angolból magyarra fordított munkáját Nagybánya város költségén Kolozsváron adták ki; Buzinkai Mihályt (1655), aki több, a Scholában is kötelező tankönyvet írt, s akiről egy korabeli versike is fennmaradt:

Megérdemli Buzinkai,
Hogy a kovács Toroczka
Bévesse a vashámorba
És megtörje apró porba.

A diákok nemtetszésének megnyilvánulása ez, mivel nehezen birkózhattak meg rektoruk „kívülről” követelt Logikájával. Megemlítjük még Szigethi Gyula Mihályt (1704—1708), aki később a nagyenyedi kollégiumban tanároskodott.

Az oktatási és nevelési munkában a rektor három, esetenként négy praeceptor (köztanító) segítette. Több jeles diák bevonásával — akik *senior*, *contrascriba*, *col-*

laborator, oeconomus nevű tisztségeket viseltek — a rektor és a praecceptorok alkoták az iskola coetusát, amely az oktatást és a nevelést vezette, ugyanakkor ellátta a gazdasági teendőket is.

A Schola Rivulina egyemeletes épülete a főter délkeleti oldalán, a gótikus István-templom közvetlen szomszédságában állott. Emlékét a város jeváltárában levő, 1644-ből származó oklevél, valamint az egykori épület átalakítása alkalmával előkerült mestergerenda felirata is őrzi („Schola Ecclae Helveticae Confession N. Romanus“).

Az intézet fenntartásáról a város gondoskodott. Fizette a rektort és a köztanítókat, a tanulók élelmezését pedig pénz- és terményjuttatással, valamint a *coquia* (sorbanfőzés) szokásának fenntartásával biztosította. A város mészárosai időnként kötelesek voltak a diákok részére ingyen húst adni. Se szeri, se száma azon dokumentumoknak, amelyek a lakosság különböző adományairól, önzetlen segítségéről szólnak.

A Schola Rivulina két tagozatra oszlott. Az első tagozat I. osztályában (abecedáriusok) a tanítás főleg magyar nyelven folyt. Itt tanulták meg az írást, olvasást, valamint a latin nyelv alapelemeit. A II. és III. osztályban (rudimentisták, illetve grammatisták és syntaktisták) a tanulók fokozatosan rátértek a latin nyelven való tanulásra és beszédre, s a latin nyelv alapos elsajátítása mellett a matematika alapelveivel is megismerkedtek. Az iskola felső tagozatán az oktatás szintén három évig tartott. Az „öreg deákok“ poétikát, retorikát, logikát, filozófiát és teológiát, időszakonként görög és héber nyelvet tanultak.

A tanulók általában hajnali 3 órakor keltek. A tanítás reggel 5 órától, ebéd-szünet közbeiktatásával, délután 4 óráig tartott. E programtól eltérően szerdán és szombaton délután, valamint vasárnap nem volt tanítás. Ezekben a napokban a diákok az egykori Klastromrétre vonultak, ahol labdázással és tekézőssel töltötték idejüket.

A kor didaktikai elveinek megfelelően hetente ismétléseket tartottak. Ismeretesebbek a hővégi osztályozások, amelyek azonban csak a tanulók ösztönzésére szolgáltak. Végleges osztályzatot félévenként, húsvét előtt egy héttel és a szeptember második felében megtartott vizsgák alkalmával kaptak a diákok. A végzősök bizonyítványát a rektor állította ki. Az így nyert érdemjegyeket a XVII. század végétől kezdve a „Matrix“-ban is feltüntették.

A korabeli viszonyokat figyelembe véve bizton állíthatjuk, hogy a Schola Rivulina egész léte során haladó nevelési elveket vallott. Anyanyelvre és vallásra való tekintet nélkül bárki tanulója lehetett. Az 1633-tól létező anyakönyvben Erdély legtávolabbi részéről jött tanulókat is találunk. A „Matrix“-ban szereplő 942 „öreg deákon“ kívül más forrásanyagok alapján még 147 tanulót sikerült azonosítani. Ezek között számos román ifjú nevével is találkozunk.

Az „öreg deákok“ a Scholába belépve a rektornak nyújtott kézzel fordítottul kezdéssel és nevük aláírásával erősítették meg, hogy tudomást szereztek az iskola törvényeiről, s ezeket tiszteletben tartják. A neveléssel kapcsolatos előírások tiltják a diákok bortal való verését: „... az engedetleneket vesszővel és ne bottal fenyítsék“. A XVII. század második felétől kezdve erősen hatottak Comenius nevelési eszméi, akinek tankönyvei közül a *Janua linguae latinae* a nagybányai iskolatörvények is kötelezően előírták, s az iskola könyvtárában is megvolt.

A tanulók tógában jártak, az „öreg deákok“ kardot is viseltek, ami több bonyodalom okozója volt. A diákoknak tilos volt a bosszúállás, rágalmazás, csúfolódás, lopás, az iskola területén való dohányszívás, duhajkodás, hosszú haj viselése és szerencsejátékok művelése.

A Schola legjobb előmenetelt tanúsító diákjai, a volt iskola és a város lakosainak támogatásával, hírneves külföldi — előbb a wittenbergi, majd a heidelbergi, 1622 után pedig főleg holland és angol — egyetemeken tanultak. A külföldön is járt diákok közül megemlítjük Balsaréti Vitus Jánost, aki több sebészeti könyvet írt magyar nyelven, Szepsi Csombor Márton, aki az 1711 előtt megjelent egyedüli magyar nyelvű útleírás szerzője, valamint Misztótfalusi Kis Miklóst, magyar nyelvű könyvkiadásunk jeles képviselőjét.

A Schola Rivulinának tekintélyes könyvtára volt. A főiskola coetusa állandó kötelességének tartotta a könyvtár gyarapítását. Számos esetben távoli vidékekről is értékes könyvadományok érkeztek. A „Matrix“ az iskola könyvtárának öt, különböző időben készült katalógusát őrizte meg. Az elsőt 1669-ben Eszéki István rektorsága idején, az utolsót pedig 1723-ban, Albisi Gábor rektor felügyelete alatt készítették. Ezekbe mintegy 682 munkát több mint 1200 példányban vezettek be. (A könyvek közül, sajnos, napjainkig csak 13 kötet maradt fenn.) Bár a katalógusok többnyire teológiai, nyelvészeti és filozófiai műveket tartalmaznak, a Schola vezetősége mégis arra törekedett, hogy a pedagógusok és a tanítványok olvasottságát a kor műveltségének színvonalán tartsa. Ezért a könyvtár polcairól nem hiányoztak a természettudományi, történelmi, mennyiségtani, orvosi, pedagógiai, jogi és más természetű munkák sem.

Mindezek biztosították, hogy a Schola Rivulina egykori növendékei a latin nyelvű teológiai műveltségen kívül széles körű világi kultúrát is elsajátítsanak, mely évszázadok távlatából is elismerést és rangot biztosít az ősi Scholának.

Balogh Béla — Oszóczi Kálmán

Asztalos Sándor: Piramisok